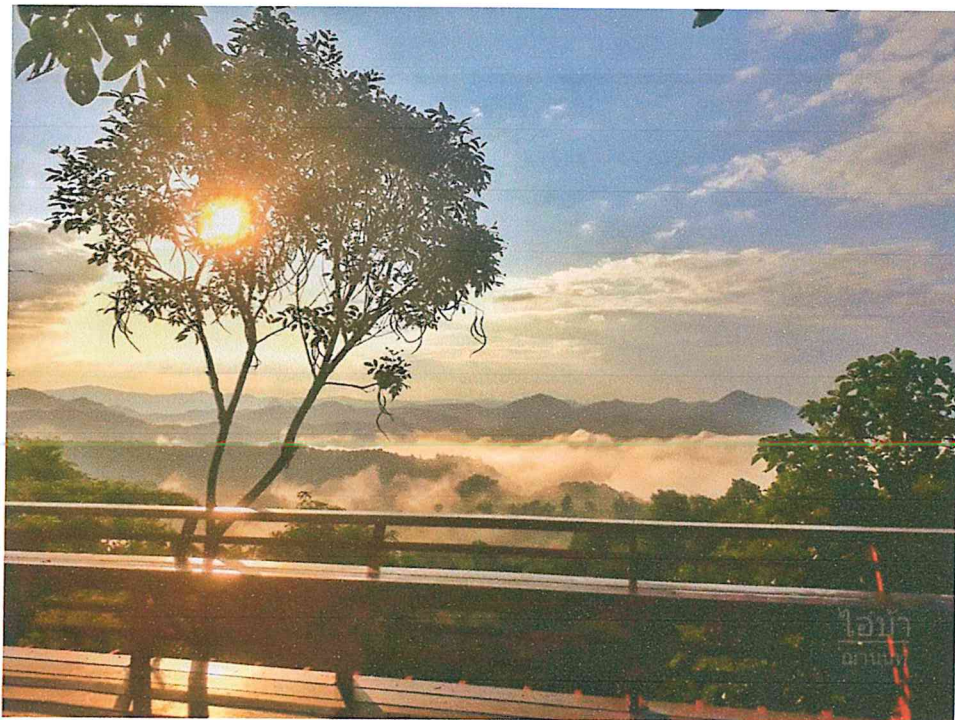

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย
อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

คำนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาของชนที่ได้อาศัยอยู่และสืบทอดกันมา ศิลปะ หัตถกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในท้องถิ่น แต่ละแห่งมีความแตกต่างกันตามความเชื่อ ลักษณะที่ตั้งภูมิประเทศและวิถีการดำรงชีวิต เชื้อชาติ ภาษา แต่สิ่งสำคัญของการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมนั้นเป็นไปเพื่อการยกระดับความเป็นอยู่ของคนเรา ทั้งสิ้น ตำบลจอมประทัด เป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมตามวิถีการดำรงชีวิต ซึ่งผูกพันกับศิลปหัตถกรรมภายในท้องถิ่น

งานการศึกษา
องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย	๑
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอาหาร	๓
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	๕
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๗
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปกรรม	๘
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี	๙

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย

ตราประจำองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย

๑.ประวัติความเป็นมา

องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย อำเภอ จังหวัดลำปาง ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล วันที่ ๒๕ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ และมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐ อยู่ในการกำกับดูแลของนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด และระเบียบกระทรวงมหาดไทย โดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้บริหารสูงสุด มีภารกิจอำนาจหน้าที่ภายใต้ ระเบียบ กฎหมาย ข้อบังคับ และมติ คณะรัฐมนตรี

ตำบลเมืองมาย ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอแจ้ห่ม ประกอบด้วย ๖ หมู่บ้าน ได้แก่

- บ้านแม่เป็น หมู่ที่ ๑
- บ้านนาไหม้ หมู่ที่ ๒
- บ้านนางาม หมู่ที่ ๓
- บ้านไผ่งาม หมู่ที่ ๔
- บ้านไผ่แพะ หมู่ที่ ๕
- บ้านไผ่ทอง หมู่ที่ ๖

๒.สภาพทั่วไป

ตำบลเมืองมาย มีสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ที่ราบส่วนมากอยู่ตามริมฝั่งลำห้วยแม่ตา และลำห้วยแม่คิ สภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์

อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดกับ ต.บ้านสา อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง
- ทิศใต้ ติดกับ ต.บ้านดง อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง
- ทิศตะวันออก ติดกับ ต.บ้านอ้อน อ.งาว จ.ลำปาง
- ทิศตะวันตก ติดกับ ต.บ้านแลง อ.เมือง จ.ลำปาง

๓.จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนประชากรในเขต องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย ๓,๓๓๖ คน และจำนวนหลังคาเรือน ๘๖๓ หลังคาเรือน

๔. ข้อมูลอาชีพของตำบล

อาชีพหลัก ทำไร่ (ข้าว ถั่วลิสง)

อาชีพเสริม ค้าขาย เลี้ยงสัตว์ จักสานกลองข้าว

๕. สถานที่สำคัญของตำบล

วัด ๕ แห่ง

โบสถ์ ๑ แห่ง

โรงเรียนประถมศึกษา ๔ แห่ง (เป็นโรงเรียนขยายโอกาส ๑ แห่ง)

โรงเรียนมัธยม ๑ แห่ง (เป็นโรงเรียนขยายโอกาส)

สถานีนอนมัย ๒ แห่ง

หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ ๓๖ (จังหวัดลำปาง)

ที่พักระยะตรวจ อำเภอแจ้ห่ม

๖. เส้นทางคมนาคม การเดินทางเข้าสู่ตำบล

เดินทางโดยทางรถยนต์ไปสู่ตำบลเมืองมายถึงตำบลแจ้ห่ม อำเภอแจ้ห่ม ระยะทาง ๑๖ กม. โดยใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๓๓๕ ตำบลเมืองมายถึงตำบลบ้านแลง อำเภอเมือง ระยะทาง ๑๒ กม. โดยใช้ทางหลวงหมายเลข ๑๓๓๕

๗. สภาพพื้นที่และระบบสาธารณูปโภค

จำนวนครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในเขต อบต. ๘๖๓ ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๐๐ จำนวนบ้านที่มีโทรศัพท์ ๓๐ หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ ๓.๕๘ ของจำนวนหลังคาเรือน

๑.ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอาหาร

ถั่วคั่วทราย

ถั่วลิสง อุดมไปด้วยโปรตีน ไขมันดี เส้นใยอาหาร และกล่าวกันว่ามีส่วนช่วยด้านสุขภาพมากมาย เช่น บำรุงหัวใจ รักษาและป้องกันโรคเบาหวาน ต้านมะเร็ง หรือลดน้ำหนัก ทั้งยังมีราคาถูกเมื่อเทียบกับถั่วชนิดอื่นๆ จึงเป็นอาหารอีกชนิดหนึ่งที่หาได้ง่ายและได้ประโยชน์ไปในตัว

การทำถั่วคั่วทรายเป็นวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ที่กลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านไผ่งาม หมู่ที่ ๔ จัดตั้งขึ้นเพื่อประกอบอาชีพเป็นรายได้เสริมและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์จากการว่างทำนาทำไร่ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรอำเภอแจ้ห่ม และ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมาย โดยมีนางสมจิตร์ เกิดผล ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร หมู่ ๔ หมู่บ้านไผ่งาม เป็นผู้ริเริ่มก่อร่างสร้างวิสาหกิจชุมชนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ในหมู่บ้านขึ้น

วัตถุดิบหลัก

ถั่วลิสงแห้งที่คั่วแล้ว

วิธีการเก็บรักษา

เก็บในที่อากาศถ่ายเทสะดวก, ที่แห้ง

อุปกรณ์

ถั่วลิสง , ทราาย กระทะใบใหญ่ , ไม้พาย , กระชอนตักถั่ว

วิธีการผลิต

๑. ล้างถั่วให้สะอาดตากแดดให้แห้ง

๒. คั่วถั่วเสียออก

๓. กระทะตั้งไฟร้อนปานกลาง เททรายลงไปในกระทะคนให้ทรายร้อนให้ทั่วกระทะ

๔. พอทรายร้อนทั่วกระทะ นำถั่วลงในกระทะใช้ไม้พายคนถั่วให้ในความร้อนและสุกทั่วกัน

๕. ใช้กระชอนกรองถั่วที่สุกแล้วออกจากทรายพักให้ถั่วเย็น

๖. คั่วถั่วที่เสียจากการคั่ว

๗. นำใส่บรรจุภัณฑ์เพื่อวางขาย

แหล่งผลิตในปัจจุบัน

หมู่บ้านไผ่งาม ตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

-ผลิตภัณฑ์จักสานจากไม้ไผ่ตำบลเมืองมาย

งานจักสานไม้ไผ่ เกิดขึ้นโดยการใช้ไม้ไผ่นำมาจัก ผ่า ฉีกให้เป็นเส้นบาง ๆ แล้วนำมาขัด สาน สอด ไขว้ ขึ้นโครงเป็นรูปทรงทำเป็นภาชนะ เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ จัดเป็นงานศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรม พื้นบ้านที่มีความผูกพันและอยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน แสดงได้ถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญา บรรพบุรุษ มีการสืบทอดกันมาแต่โบราณ มีอยู่ในทุกภาคของประเทศ ด้วยเป็นทั้งหัตถกรรมที่เป็นของใช้ในครัวเรือนและชีวิตประจำวันจนถึงเป็นอาชีพที่เป็นแหล่งรายได้ก็ด้วยการสร้างสรรค์งานจักสานไม้ไผ่ต้องใช้ทั้งภูมิปัญญาความประณีต ความละเอียดอ่อน และทักษะฝีมือเชิงช่าง ตั้งแต่การรู้จักคุณสมบัติของไม้ไผ่แต่ละชนิดที่มีความเหมาะสมกับการนำมาใช้ประโยชน์ในการจักสาน การเตรียมเส้นเพื่อการสานที่เหมาะสมกับการสานผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด แต่ละรูปแบบและที่สำคัญคือการสานขึ้นรูปจนสำเร็จเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่นำไปประโยชน์ใช้สอยตามที่ต้องการ งานหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ จึงยังคงเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ยังคงมีการสืบทอดต่อกันมา นับจากอดีตกาลจนถึงปัจจุบัน

ด้วยลักษณะภูมิประเทศของตำบลเมืองมายพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าและมีไม้ไผ่เป็นจำนวนมากจึงเหมาะสมที่จะนำไม้ไผ่มาทำผลิตภัณฑ์จักสานจากไม้ไผ่

โดยมี นางเพ็ญศรี ลาภเกิด ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผิไม้ไผ่บ้านนางาม หมู่ ๓ เป็นผู้ก่อตั้ง
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานผิไม้ไผ่ บ้านนางาม หมู่ ๓ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๖๓ เพื่อประกอบอาชีพเป็นรายได้เสริม
และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์จากการว่างทำนาทำไร่ และนายคล้าย วงศ์ษา เป็นผู้ริเริ่มจักสานกล่องข้าวไม้
ไผ่ หมู่บ้านไผ่แพะ หมู่ที่ ๕ เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สามารถสร้างรายได้เพิ่มเติมอีกช่องทางหนึ่ง

แหล่งผลิตในปัจจุบัน

ตำบลเมืองมาย อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

-การจัดทำฝายกั้นชะลอน้ำ

ภูมิปัญญาฝายชะลอน้ำ ทำขึ้นเพื่อขวางหรือกั้นทางน้ำ โดยปกติมักจะกั้นลำห้วย ลำธารขนาดเล็กในบริเวณที่เป็นต้นน้ำ หรือ พื้นที่ที่มีความลาดชันสูงให้สามารถกักตะกอนอยู่ได้ และหากเป็นช่องที่น้ำไหลแรงก็สามารถช่วยในการชะลอการไหลของน้ำให้ช้าลงด้วย เพื่อการกักเก็บตะกอนเอาไว้ไม่ให้ไปทับถมลำน้ำตอนล่าง อันเป็นเป็นวิธีการอนุรักษ์ดินและแหล่งน้ำ นอกจากนั้นยังนิยมสร้างฝายชะลอน้ำในพื้นที่ต้นน้ำที่แห้งและเสื่อมโทรม โดยมักจะสร้างในบริเวณร่องน้ำ เมื่อฝนตกฝายจะทำการชะลอน้ำไม่ให้ไหลเร็วจนเกินไป ทำให้ในบริเวณดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ ดินเกิดการอุ้มน้ำ ต้นไม้เจริญเติบโตได้ดียิ่งขึ้น พื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น อันจะส่งผลดีต่อบริเวณโดยรอบและยังสอดคล้องกับแนวพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับการพัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้ ด้วยการใช้ทรัพยากรที่เอื้ออำนวย เกิดการสัมพันธ์ซึ่งกันและกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ตำบลเมืองมายได้ทำฝายชะลอน้ำมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้งเพื่อใช้ในการทำเกษตรกรรม รวมไปถึงเพื่อการอนุรักษ์ดินและแหล่งน้ำให้แก่ลูกหลานต่อไปในอนาคตด้วย

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศิลปกรรม

-ฟ้อนเมืองมาย

ศิลปะการแสดงทางภาคเหนือ เป็นลักษณะศิลปะที่มีการผสมผสานกันระหว่างชนพื้นเมืองชาติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นไทยลานนา ไทยใหญ่ เจี้ยว รวมถึงพวกพม่าที่เคยเข้ามาปกครองล้านนาไทย ทำให้นาฏศิลป์หรือการแสดงที่เกิดขึ้นในภาคเหนือมีความหลากหลาย แต่ยังคงมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แสดงถึงความนุ่มนวลของท่วงท่า และทำนองเพลงประกอบกับความไพเราะของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด สี ตี เป่า ที่มีความเด่นชัด ไม่ว่าจะเป็น เปียะ สะล้อ ซอ ซึง และกลอง ที่ปรากฏอยู่ในการฟ้อนประเภทต่างๆ

ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองมายร่วมกับโรงเรียนไผ่งามวิทยาได้ถ่ายทอดการแสดงศิลปะการฟ้อน ให้กับนักเรียน เพื่อสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรม รวมไปถึงปลูกจิตสำนึกให้นักเรียนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่ากับสำคัญของภูมิปัญญาของท้องถิ่น

๕. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี

-พิธีถวายกฐินตักค้ำบ้านนางาม

พิธีทอดกฐิน เป็นงานบุญที่มีปีละครั้ง ท่านจึงจัดเป็นกาลทาน แปลว่า “ถวายตามกาลสมัย” ซึ่งจะกำหนดให้มีตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๑ หรือหลังวันออกพรรษา ๑ วัน จนถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒ ซึ่งตรงกับวันลอยกระทง พิธีทอดกฐิน เป็นประเพณีสำหรับพุทธศาสนิกชนที่มีศรัทธาเลื่อมใส ประสงค์จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้พระภิกษุได้ปฏิบัติตามพระวินัย ซึ่งถือปฏิบัติมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลกระทั่งถึงปัจจุบัน เป็นการเพิ่มพูนบุญกุศลซึ่งนำความสุขมาให้

กฐินตักค้ำ หมายถึง กฐินที่ไม่มีคนจอง จนกระทั่งออกพรรษาแล้วก็ยังไม่มีคนจอง ซึ่งในระยะเวลา ๑ เดือน นับตั้งแต่วันออกพรรษาไปเป็นระยะเวลาที่ภิกษุผู้จำพรรษาแล้วสามารถรับผ้ากฐินได้ แต่เมื่อไม่มีผู้ใดจองกฐิน จึงเรียกว่า กฐินตักค้ำ คือ ยังตักค้ำอยู่ที่อื่น ยังมาไม่ถึงวัดนั้น

เมื่อมีผู้ใดศรัทธาทราบว่าวัดใดกฐินตักค้ำ นิยมนำผ้ากฐินไปทอดที่วัดนั้นเป็นการริบถ้วนโดยไม่ได้จองล่วงหน้าเหมือนปกติ เพื่อสงเคราะห์ให้สงฆ์ในวัดได้รับอานิสงส์กฐินตามพระวินัย ถือว่าเป็นบุญใหญ่อย่างหนึ่งเหมือนกัน

ซึ่งหมู่บ้านนางาม ตำบลเมืองมาย จังหวัดลำปาง ได้จัดทำพิธีถวายกฐินตักค้ำบ้านนางามเป็นประจำตลอดทุกปีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านปรัชญา ศาสนา ประเพณี อย่างหนึ่ง